

ТЕЛЕГРАММА ПОЛНОМОЧНОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЯ СССР В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И. М. МАЙСКОГО НАРОДНОМУ КОМИССАРУ ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ СССР В. М. МОЛОТОВУ

13 ноября 1939 г.
Вне очереди. Сов. секретно

1. У меня был сегодня подходящий случай поговорить на завтраке с Черчиллем а духе Вашей телеграммы от 11 ноября. Черчилль не скрывал своего удовлетворения по поводу того, что в Москве есть желание к улучшению англо-советских отношений, и при этом заметил: "Главное, чтобы было желание. Если желание есть, пути и способы для его реализации найдутся". В этой связи Черчилль стал пространно доказывать, что подлинные, серьезные интересы СССР и Британской империи нигде не сталкиваются и что это создает солидную базу для улучшения и укрепления англо-советских отношений.

2. На мой вопрос, как же в таком случае объяснить ту враждебную СССР политику, которую британские власти сейчас проводят в различных концах мира (я привел ряд примеров), и на мое указание, что без изменения этой политики трудно говорить об улучшении англо-советских отношений, Черчилль ответил: "Вы должны учитывать, что внезапный поворот советской политики в конце августа явился для Англии большим шоком. В течение первых двух месяцев войны нам также неясна была ваша позиция. Многие подозревали (хотя я в это никогда не верил), что у вас есть военный союз с Германией. Многие ожидали, не сегодня завтра вы окажетесь в числе наших открытых врагов. В такой обстановке нисколько не удивительно, что на поверхность вновь всплыли застарелые предрассудки, шовинизм, подозрения и т. д., и это отразилось отчасти и на работе государственного аппарата". Черчилль пытался отрицать, хотя и без большой настойчивости, что враждебная нам линия британской политики является продуктом решений правительства, он делал вид, что во всем, мол, виноваты "местные органы" и "отдельные чиновники". Мне не стоило большого труда на ряде примеров показать, что это не так. Тогда Черчилль стал отступать и в конце концов заявил, что он ближе поинтересуется данным вопросом и что, если британская дипломатия действительно ведет сейчас антисоветскую линию, он постарается изменить нынешнее положение вещей, ибо он, Черчилль, является убежденным сторонником добрых отношений обеих стран.

3. По инициативе Черчилля и в связи с нашим общим разговором об англо-советских отношениях мы много говорили о Финляндии. Взгляды Черчилля по этому вопросу сводятся к следующему: СССР имеет все основания быть доминирующей державой в Балтийском море, и это соответствует британским интересам. Наши требования (изменение границы на Карельском перешейке, острова в Финском заливе, морская база у входа в Финский залив) по существу вполне естественны и законны. Смехотворно положение, когда центр, подобный Ленинграду, находится под обстрелом дальнобойных орудий с финской границы. Англия не может возражать против реализации советских требований, особенно ввиду того, что с советской стороны Финляндии предлагается известная компенсация. Можно спорить и торговаться о размерах компенсации — это право финнов, но нельзя "принципиально" отвергать такие вещи, как предоставление СССР той или иной базы, того или иного куска пограничной территории. Англия не только не может возражать против реализации советских требований, но даже имеет моральное обязательство облегчить СССР их

осуществление, поскольку Россия потеряла свои позиции, включая Балтику, в результате участия в прошлой войне на стороне Антанты и поскольку она своими жертвами и усилиями (особенно в начале войны) спасла Францию и сделала возможной конечную победу союзников. На мое замечание, что фактически британская дипломатия в Финляндии и Скандинавии проводит как раз обратную линию и что это является лишь еще одним доказательством наличия той двойной бухгалтерии в английской политике, которая стоит как раз на пути улучшения англо-советских отношений, Черчилль реагировал на заявление, что если мои сообщения правильны, то британская дипломатия в Скандинавии действует против интересов собственной страны. При этом Черчилль добавил, что он проверит, насколько основательны наши обвинения против английской дипломатии. Далее Черчилль стал говорить о том, что, признавая полную обоснованность наших требований к Финляндии, он все-таки очень хотел бы надеяться, что мы не собираемся пустить в ход против Финляндии силу, ибо это произвело бы самое тягостное впечатление в Англии и сделало бы на долгое время невозможным улучшение англо-советских отношений. Есть другие способы в конечном итоге добиться потребных нам изменений. Я ответил Черчиллю в духе письма Калинина Рузвельту, а также привел соответствующие факты из доклада Молотова 31 октября, но при этом прибавил, [что] благоразумие или неблагоразумие нынешних руководителей Финляндии также является одним из слагаемых создавшейся ситуации. О других вопросах, затронутых в беседе, сообщу дополнительно.

Майский

АВП РФ, ф. 059, оп. 1, п. 300, д. 2078, л. 254—258

Источник: Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Документы внешней политики. 1939. XXII:2. № 775. Москва: Междунар. отношения, 1992.

TELEGRAM OF THE PLENIPOTENTIARY REPRESENTATIVE OF THE USSR IN GREAT BRITAIN I. M. MAYSKY TO THE PEOPLE'S COMMISSAR FOR FOREIGN AFFAIRS OF THE USSR V. M. MOLOTOV

November 13, 1939
Out of turn. Top secretly

1. Today I had an opportune occasion to speak at breakfast with Churchill in the spirit of your telegram of November 11th. Churchill did not hide his satisfaction with the fact that in Moscow there is a desire to improve Anglo-Soviet relations, and at the same time remarked: "The main thing is that there is a desire. If there is a desire, there will be ways and means for its realization." In this connection, Churchill began to argue at length that the genuine, serious interests of the USSR and the British Empire did not clash anywhere and that this created a solid basis for improving and strengthening Anglo-Soviet relations.

2. To my question, how, in this case, this explains the policy hostile to the USSR, which the British authorities are now pursuing in various extremities of the world (I gave a number of examples), and to my suggestion that without changing this policy it is difficult to talk about improving the Anglo-Soviet relations, Churchill replied: "You must take into account that the sudden turn of Soviet policy at the end of August was a great shock for England. During the first two months of the war, your position was also unclear to us. Many suspected (although I never believed it) that you have a military alliance with Germany. Many expected that you soon will be among our open enemies. In such a situation, it is not at all surprising that old prejudices, chauvinism, suspicions, etc., have surfaced again, and this is partly reflected in the work of the state apparatus." Churchill tried to deny, albeit without much insistence that the to us hostile line of British policy is a product of government decisions, he suggested that everything was supposedly to blame for "local bodies" and "individual officials." It didn't take much effort for me to show by a number of examples that this is not so. Then Churchill began to recede and in the end said that he would take a closer interest in this issue and that if British diplomacy is now really pursuing an anti-Soviet line, he will try to change the current state of affairs, for he, Churchill, is a staunch supporter of good relations between both countries.

3. At the initiative of Churchill and in connection with our general conversation about Anglo-Soviet relations, we talked a lot about Finland. Churchill's views on this issue are in short the following: the USSR has every reason to be the dominant power in the Baltic Sea, and this is in line with British interests. Our demands (changing the border on the Karelian Isthmus, islands in the Gulf of Finland, a naval base at the entrance to the Gulf of Finland) are essentially quite natural and legitimate.

The situation is ridiculous when a center like Leningrad is under the firing range of long-range guns from the Finnish border. England cannot object to the implementation of Soviet demands, especially in view of the fact that a certain compensation is offered from the Soviet side to Finland. One can argue and bargain about the amount of compensation - this is the right of the Finns, but one cannot "fundamentally" reject such things as granting of this or that base, this or that slice of border territory to the USSR. England not only cannot object to the implementation of Soviet

demands, but even has a moral obligation to facilitate the USSR's implementation, since Russia lost her positions, including the Baltic, as a result of participation in the last war on the side of the Entente and because her sacrifices and efforts (especially at the beginning war) saved France and made possible the ultimate Allied victory. To my comment that in fact British diplomacy in Finland and Scandinavia is pursuing just the opposite line and that this is just one more proof of the existence of that double-entry bookkeeping in British politics, which stands precisely on the path of improving Anglo-Soviet relations, Churchill reacted to the statement, that if my messages are correct, British diplomacy in Scandinavia is acting against the interests of own country. At the same time, Churchill added that he would check how substantiated our accusations against British diplomacy were. Churchill went on to say that, while recognizing the full validity of our demands on Finland, he would nevertheless very much like to hope that we were not going to use force against Finland, for this would have made the most burdensome impression in England and would have made it impossible for a long time to improve Anglo-Soviet relations. There finally are other ways to achieve changes we need. I replied to Churchill in the spirit of Kalinin's letter to Roosevelt, and also cited the similar facts from Molotov's report on October 31, but added that the prudence or imprudence of the current leaders of Finland is also one of the components that created the current situation. I will additionally inform you about other issues raised in the conversation.

MAISKY

АВП РФ, ф. 059, оп. 1, п. 300, д. 2078, л. 254—258

Source: Foreign Ministry of the Russian Federation. Foreign policy documents. 1939. XXII:2. No 775. Moscow: Mezhdunar. otnosheniya, 1992.

SNTL:N TÄYSIVALTAISEN EDUSTAJAN ISOSSA BRITANNIASSA I.M. MAISKIN SÄHKÖSANOMA SNTL:N ULKOASIAIN KANSANKOMISSAARI V.M. MOLOTOVILLE

13. marraskuuta 1939

Ilman vuoroa. Erittäin salaisesti

1. Tänään minulle sattui sopiva tilaisuus puhua aamiaisella Churchillin kanssa marraskuun 11. päivän sähkösanomanne hengessä. Churchill ei peiteltyt tyytyväisyyttään siitä, että Moskovassa on halua parantaa englantilais-neuvostoliittolaisia suhteita ja huomautti samalla: "Pääasia on se, että olemassa on halu. Jos halu on, on aina teitä ja keinoja sen realisointiin." Tässä yhteydessä Churchill ryhtyi pitkään argumentointiin siitä, että SNTL:n ja brittiläisen imperiumin aidot, vakavat edut eivät törmää missään ja että tämä on luonut lujan pohjan englantilais-neuvostoliittolaisten suhteiden parantamiseen ja vahvistamiseen.

2. Kysymykseeni, kuinka tämä näin ollen selittää sen SNTL:lle vihamielisen politiikan, jota britti-viranomaiset nyt toteuttavat maailman ei kolkissa (annoin lukuisia esimerkkejä), ja ehdotukseeni, että ilman tämän politiikan muutosta on vaikea puhua englantilais-neuvostoliittolaisten suhteiden parantamisesta, Churchill vastasi: "Teidän täytyy otta huomioon, että Neuvostoliiton politiikan äkkinäinen käänne oli Englannille suuri šokki. Sodan kahden ensimmäisen kuukauden aikana asemanne oli meille myös epäselvä. Useat epäilivät (vaikka en sitä koskaan uskonut), että teillä on myös sotilasliitto Saksan kanssa. Monet odottivat, että te tulette pian olemaan avointen vihollistemme joukossa. Sellaisessa tilanteessa ei ole lainkaan ihmeteltävää, että vanhat ennakkoluulot, yltiöisänmaallisuus, epäilykset jne tulevat pintaan jälleen ja tämä heijastuu osittain valtiokoneiston työhön." Churchill yritti kieltää - vaikkakin ilman suurempaa vastaanväittämistä - että meille vihamielinen brittipolitiikan linja olisi hallituksen päätösten tuote, hän oli sitä mieltä, että kaikesta tulee moittia "paikallista hallintoa" ja "yksittäisiä virkamiehiä". Minulle ei tuottanut suurta vaivaa osoittaa lukuisilla esimerkeillä, että asia ei ole niin. Sen jälkeen hän alkoi perääntyä ja sanoi lopuksi, että hän tutustuu tarkemmin tähän kysymykseen ja jos brittidiplomatia on todella etenemässä neuvostovastaisella linjalla, hän aikoo yrittää muuttaa asioiden nykytilaa, koska hän, Churchill on molempien maiden hyvien suhteiden vankka kannattaja.

3. Churchillin aloitteesta, liittyen yleiseen keskusteluunne englantilais-neuvostoliittolaisista suhteista, puhuimme paljon Suomesta. Churchillin näkemykset tästä asiasta ovat lyhykäisesti seuraavat: SNTL:llä on kaikki syyt olla keskeinen valtavoima Itämerellä ja tämä on linjassa Englannin etujen kanssa. Meidän vaatimuksemme (rajamuutokset Karjalan kannaksella, Suomenlahden saaret, tukikohta Suomenlahden suulla) ovat perussisällöltään aivan luonnollisia ja legitiimejä.

On naurettavaa, että sellainen keskus kuten Leningrad, on pitkänmatkan tykkien ulottuvilla Suomen rajalta. Englanti ei nyt vaan voi esittää vastaväitteitä Neuvostoliiton vaatimusten voimaannolle, varsinkin siihen nähden, että Neuvostoliiton puolelta tarjottiin tiettyä kompensatiota Suomelle. Kompensaation suuruudesta voidaan väitellä ja käydä kauppaa – se on suomalaisten oikeus, mutta sellaisia asioita kuin suostumista tähän tai tuohon tukikohtaan, tähän tai tuohon maakaistaleeseen SNTL:n rajalla, ei "perusteiltaan" voi hylätä. Englanti ei nyt kerrassaan voi olla eri mieltä Neuvostoliiton vaatimuksista, vaan sillä on moraalinen velvollisuus helpottaa semmoisten toimeenpanoa, koska Venäjä menetti asemansa muun muassa Baltiassa seurauksena osallistumisesta viimeiseen sotaan Ententen puolella ja koska sen uhraukset ja ponnistukset (erityisesti sodan alkaes-

sa) pelastivat Ranskan ja tekivät liittoutuneiden lopullisen voiton mahdolliseksi. Kommenttiini siitä, että brittidiplomatia Suomessa ja Skandinaviassa toteuttaa juuri päinvastaista linjaa ja että tämä nyt vain on uusi todiste rinnakkaiskirjanpidon olemassaolosta Britannian politiikassa, mikä juuri on tukkona englantilais-neuvostoliittolaisten suhteiden kehittämispolulla. Siihen Churchill lisäsi, että hän tulee tarkastamaan, kuinka perusteltuja syytöksemme brittien diplomatiaa kohti ovat. Churchill vieläpä sanoi, että vaikka meidän vaatimusten validisuus Suomea kohtaan tunnustetaankin, hän haluaa kuitenkin toivoa, että emme tule käyttämään voimaa Suomea vastaan, koska tällä tulisi olemaan kaikista raskauttavain vaikutus Englannissa ja tekisi pitkäksi aikaan mahdolttomaksi parantaa englantilais-neuvostoliittolaisia suhteita. Lopulta on olemassa muita tapoja saada aikaan ne muutokset, joita tarvitsemme. Vastasin Churchillille Kalininin Rooseveltille lähettämän kirjeen hengessä ja lainasin myös samanlaisia faktoja Molotovin selonteosta 31:ntenä päivänä, mutta lisäsin, että Suomen nykyisten johtajien sopimuskyky tai sen puute on yksi niistä osatekijöistä, jotka ovat luoneet nykyisen tilanteen. Tulen lisäksi informoimaan teitä muista keskusteluissa esiin nostetuista kysymyksistä.

MAISKI

АВП РФ, ф. 059, оп. 1, п. 300, д. 2078, л. 254—258

Lähde: Venäjän Federaation ulkoministeriö. Ulkopolitiikan dokumentteja. 1939. XXII:2. No 775. Moskova: Mezhdunar. otnoshenija, 1992.